

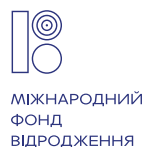

Сергій Солодкий,
Маріанна Фахурдінова

ЗИМА НАБЛИЖАЄТЬСЯ:

ЯК ЗБЕРЕГТИ ПІДТРИМКУ УКРАЇНИ З БОКУ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СУСПІЛЬСТВ?

Публікація виготовлена в межах Ініціативи з розвитку аналітичних центрів в Україні, яку виконує Міжнародний фонд "Відродження" у партнерстві з Ініціативою відкритого суспільства для Європи (OSIFE) за фінансової підтримки Посольства Швеції в Україні.

Думки та позиції викладені у цій публікації є позицією автора та не обов'язково відображають позицію Посольства Швеції в Україні, Міжнародного фонду «Відродження» та Ініціативи відкритого суспільства для Європи (OSIFE).

ЗИМА НАБЛИЖАЄТЬСЯ:

ЯК ЗБЕРЕГТИ ПІДТРИМКУ УКРАЇНИ З БОКУ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СУСПІЛЬСТВ?

Сергій
СОЛОДКИЙ

Маріанна
ФАХУРДІНОВА

Київ
жовтень, 2022

ЗМІСТ

- 4 Розділ 1. ІМУНІТЕТ ДО РОСІЙСЬКИХ СПЕЦОПЕРАЦІЙ
- 10 Розділ 2. НАСТРОЇ, СТРАХИ ТА ВРАЗЛИВОСТІ ЄВРОПЕЙЦІВ
- 16 Розділ 3. ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Повномасштабне вторгнення Росії проти України надзвичайно об'єднало Європу, покращило сприйняття ЄС у країнах-членах. Позитивний імідж ЄС в очах європейців зараз знаходиться на найвищому рівні з осені 2009 року (50%)¹. Утім, після семи місяців повномасштабної війни у європейських суспільствах починають лунати заклики зменшити підтримку України². Центр «Нова Європа» вирішив дослідити, які питання наразі непокоять європейців у контексті війни найбільше та наскільки вони впливають на підтримку України з боку тамтешніх суспільств.

Окрім об'єктивних факторів, таких як економічні труднощі та енергетичні проблеми, на думку громадян ЄС можуть впливати також гібридні інтервенції Кремля. Тож ми проаналізували, наскільки ефективними були інструменти Росії з підризу єдності Європи впродовж останніх семи місяців та чи мають вони потенціал розхитувати європейські суспільства у майбутньому.

На основі проаналізованих занепокоєнь європейців та ризиків, які наразі існують у контексті зменшення підтримки України Європою, а також на базі експертного опитування в ЄС³, проведеного Центром «Нова Європа», автори аналізу підготували низку рекомендацій для української влади та всіх задіяних в адвокаційних кампаніях стейкхолдерів щодо того, яким чином зберегти підтримку ЄС щонайменше на поточному рівні.

¹ Standard Eurobarometer 97 — Summer 2022, <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2693>

² Європейська правда, «У Празі чергові антиурядові протести — проти членства в ЄС і НАТО та допомоги Україні», 28 вересня 2022, <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/09/28/7147686/>

³ Центр «Нова Європа» висловлює вдячність за участь у експертному опитуванні, яке здійснювалося у серпні-вересні 2022 року. Зокрема, в ньому взяли участь Марсель Рьотіг, директор Представництва Фонду ім. Фрідріха Еберта в Україні; Роланд Фройденштайн, віцепрезидент GLOBSEC (Бельгія); Д-р Крісті Райк, директорка, Естонський інститут зовнішньої політики (Естонія); Йос Боонстра, старший науковий співробітник Центру досліджень європейської безпеки (Нідерланди); Д-р Роб де Війк, засновник HCSS і професор міжнародних відносин Лейденського університету (Нідерланди); Д-р Ліана Фікс, директор програм, Körber Foundation (Німеччина); Д-р Флоран Пармантьє, Генеральний секретар, CEVIPOF — Centre de recherches politiques de Sciences Po (Франція); Сільві Кауфманн, колумністка Le Monde (Франція), наукова співробітниця Академії Роберта Боша в Берліні; Д-р Іан Ентоні, директор Програми європейської безпеки, SIPRI (Швеція); Міріам Космель, старша експертка зі Східної Європи та політики сусідства ЄС, Програма Europas Zukunft, Фонд Бертельсманна (Німеччина); Д-р Антоніо Віллафранка, директор з досліджень, ISPI (Італія); Д-р Елеонора Тафуро, дослідниця Центру Росії, Кавказу та Центральної Азії, ISPI (Італія); Еммануель Дююї, президент, IPSE (Франція); Анастасія Шапочкіна, президентка, Геоекономічний аналітичний центр Eastern Circles (Франція); Д-р Даніель Шеліговскі, керівник програми «Східна Європа» та старший науковий співробітник з питань України, PISM (Польща).

РОЗДІЛ 1

ІМУНІТЕТ ДО РОСІЙСЬКИХ
СПЕЦОПЕРАЦІЙ

Із самого початку агресивних дій Росії проти України в 2014 році Москва робила ставку на слабкість та роз'єднаність Європейського Союзу. У Росії розраховували на бізнес-орієнтованість низки потужних країн-членів, які не відважаться на жорсткі санкції, бо вони поставлять під загрозу передовсім благополуччя самих європейців. Тим більше в Росії не вірили, що санкційна політика буде тривалою. Точно в Росії не розраховували на те, що ЄС відважиться на безпрецедентну політичну, економічну і особливо військову підтримку після запуску нової фази агресії — масштабного нападу на Україну у лютому 2022 року. Росія ставила за мету послабити ЄС, а насправді посилила його. Москва прагнула розсварити європейців і американців, а добилася тіснішої трансатлантичної єдності.

Росія ставила за мету послабити ЄС, а насправді посилила його. Москва прагнула розсварити європейців і американців, а добилася тіснішої трансатлантичної єдності.

Центр «Нова Європа» у 2018 році виокремив низку інструментів, до яких Росія найчастіше вдавалася для того, аби зламати політичну

волю країн ЄС (дослідження «Атрофія трофеїв. Як Україна може скористатись вразливими сторонами російської політики у ЄС?»)⁴. За останні сім місяців Москва вдавалася до всіх цих важелів, вигадуючи нові, аби налякати, схилити європейців до пом'якшення підходів. Проте ЄС не лише зберігав цілісну жорстку політику щодо Росії, але й демонстрував готовність до посилення покарання країни-агресора. Ми вирішили окремо проартикулювати гібридні інтервенційні інструменти росіян, до яких Москва вдається, починаючи з 2014 році⁵. При цьому коротко проаналізували, наскільки всі ці руйнівні зусилля Кремля спрацьовували чи зазнавали краху на тлі масштабного вторгнення.

⁴ Центр «Нова Європа», «Атрофія трофеїв. Як Україна може скористатись вразливими сторонами російської політики у ЄС?», 2018, <http://neweurope.org.ua/analytcs/atrofiya-trofeyiv-yak-ukrayina-mozhe-skorystatys-vrazlyvymy-storonamy-rosijskoyi-polityky-u-yes/>

⁵ Нижче проаналізовані інструменти, згадані в аналітичному документі Центру «Нова Європа» «Атрофія трофеїв» (2018). Крім того, додані нові інструменти, які Росія намагалася використати як важіль впливу на підтримку України зі сторони ЄС (зокрема, ядерний шантаж).

Інструмент: **ЯДЕРНИЙ ШАНТАЖ.**

Використання ядерного шантажу стало улюбленою ідеєю російської пропаганди вже давно (впливові пропагандисти країни погрожували перетворити США в ядерний попіл ще в 2014 році). І якщо Володимир Путін тривалий час дистанціювався від ядерної риторики, то з початком масштабної війни проти України почав дедалі прозоріше натякати і зрештою говорити прямо про можливість використання зброї масового знищення⁶. «Це не блеф», — пригрозив він 21 вересня під час оголошення рішення про мобілізацію для продовження війни проти України. Погрози переслідували єдину ціль — застерегти країни Заходу від рішучої підтримки України, змусити США, країни ЄС натиснути на Київ, аби той став більш договороздатним. Хоч країни Заходу поставилися до погроз серйозно, звернувши увагу на безвідповідальність ядерної риторики Путіна, однак дали зрозуміти, що від підтримки України не відмовляться. Це не означає, що Путін не вдасться зрештою до використання зброї масового знищення, однак Захід демонструє рішучість не піддаватися на традиційні методи Росії з залякування демократичних країн.

Інструмент: **КОНТАКТИ НА ВИСОКОМУ РІВНІ.**

Для Путіна важливо демонструвати, що він не перебуває в повній ізоляції і до нього дослухаються провідні лідери західних країн. Президент Франції, канцлер Німеччини продовжували підігрувати кремлівським очікуванням і під час повномасштабної агресії (регулярними дзвінками як у випадку з Парижем і Берліном). Проте якщо раніше Кремль міг позиціонувати ці переговори як доказ своєї ваги («з

нами рахуються», «нас бояться»), то останнім часом переговори європейців із Кремлем викликали у спостерігачів переважно здивування, оскільки марність переговорів із Путіним була більш ніж очевидна навіть для самих переговорників. Заважало Кремлю використати пропагандистську карту «дружби з європейцями» і те, що лідери країн ЄС без жодних евфемізмів нарешті почали називати речі своїми іменами: агресора агресором, війну війною. Витік інформації щодо переговорів Макрона і Путіна також привідкрив завісу щодо справжнього рівня «довіри» між російською і європейською верхівками⁷. Угорський прем'єр Віктор Орбан залишається чи не єдиним лідером країни-члена ЄС, хто підігрує російській гібридній операції щодо сіяння розбрату поміж європейцями. Проте проросійська самотність Орбана змушує Угорщину демонструвати своє прислужництво Москві більш обережно, не піддаючи серйозним ризикам європейський консенсус.

Інструмент: **ДІЛОВІ ТА ЕКОНОМІЧНІ ЗВ'ЯЗКИ.**

Росія розраховувала, що європейський бізнес тиснутиме на свої уряди, аби санкції були пом'якшені. Натомість Москва отримала не лише жорсткі санкції, але й вихід провідних компаній світу з російського ринку.

Розрахунок на нібито тотальну продажність європейців виявився хибним: страх перед репутаційними втратами через роботу в країні, що вдалася до геноцидної війни, виявився сильнішим, аніж страх щодо втрати мільярдних прибутків.

⁶ «Медуза», «Що Путін говорив в останні 20 років про ядерну зброю», 22 вересня 2022 року, <https://meduza.io/feature/2022/09/22/putin-postoyanno-ugrozhaet-miru-yadernym-oruzhiem-a-ved-kogda-to-on-podpisuyval-dogovor-osokraschenii-chisla-boegolovok>

⁷ Bloomberg, 'Russia Slams Macron for Breaching Diplomatic Confidentiality', July 5, 2022, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-07-05/russia-slams-macron-for-breaching-diplomatic-confidentiality>

Розрахунок на нібито тотальну продажність європейців виявився хибним: страх перед репутаційними втратами через роботу в країні, що вдалася до геноцидної війни, виявився сильнішим, аніж страх щодо втрати мільярдних прибутків. Станом на вересень 2022 року понад 1000 закордонних компаній згорнули свою діяльність у Росії⁸.

Інструмент:
ЕНЕРГЕТИЧНИЙ ВАЖІЛЬ.

Особливим аспектом ділового та економічного впливу Росії був енергетичний компонент, який використовувався для ефективного тиску на країни-члени ЄС. Проте навіть високі ціни на енергоносії не змусили ЄС поступитися перед тиском Росії. Сховища ЄС були максимально заповнені для того, аби убезпечитися на зимовий період 2022–2023 роки, та не піддаватися на енергетичний шантаж Москви. Наприкінці вересня 2022 року газові сховища в ЄС були заповнені на 88%⁹. Вибухи на двох гілках «Північного потоку» на Заході були також схильні інтерпретувати як зумисний саботаж, здійснений для того, аби вплинути на енергетичну стійкість ЄС¹⁰. Проте енергетичний важіль наразі розглядається в Росії як найбільш істотний для того, аби схилити європейців до поступок (з цим пов'язаний і пропагандистський дискурс про «зимове випробування» для Європи).

Інструмент:
ПІДТРИМКА ПРОРОСІЙСЬКИХ ПОЛІТИКІВ.

Головною опорою Росії в країнах ЄС залишаються політики маргінального табору — крайні праві чи крайні ліві. Політичні екстремали наразі розраховують найбільше на отримання дивідендів від економічних труднощів. У Німеччині, наприклад, було помітним падіння підтримки урядових партій, водночас популярність праворадикальної «Альтернативи для Німеччини» зросла з 10% до 15% за останні місяці¹¹. Схожа ситуація в низці інших країн. Наприклад, в Італії на парламентських виборах 25 вересня здобула перемогу в обох палатах парламенту коаліція правих разом із партіями, яких прийнято називати «друзями Путіна». Утім, лідерка правої партії «Брати Італії» Джорджа Мелоні відразу ж поспішила запевнити президента Володимира Зеленського у тому, що він «може розраховувати на вірну підтримку у справі свободи українського народу»¹². У Швеції на виборах 11 вересня так само перемогли ультраправі, що ознаменувало справжній політичний перелом в країні, що традиційно тяжіла до лівоцентризму¹³. Проте очікується, що Стокгольм також і надалі буде підтримувати Україну. Такого роду політичні струси найбільше підкріплюють сподівання Володимира Путіна на те, що поки що нічого не втрачено — а тому розрахунок на колишніх маргіналів може ще себе проявити. Масовий антиурядовий протест у Празі 3 вересня, де зібралося понад 70 тис осіб, зокрема, з вимогою про відновлення діалогу з Путіним, став справжнім подарунком для російської пропаганди.

⁸ Yale School of Management, 'Over 1,000 Companies Have Curtailed Operations in Russia — But Some Remain', September 27, 2022, <https://som.yale.edu/story/2022/over-1000-companies-have-curtailed-operations-russia-some-remain>

⁹ Reuters, 'Analysis: Russia's Ukraine gas transit sanction threat a fresh blow for Europe', September 28, 2022, <https://www.reuters.com/business/energy/russias-ukraine-gas-transit-sanction-threat-fresh-blow-europe-2022-09-28/>

¹⁰ The Washington Post, 'E.U. warns of 'robust' response against sabotage after Nord Stream blasts', September 28, 2022, <https://www.washingtonpost.com/world/2022/09/28/nord-stream-russia-methane-leak-baltic-sea/>

¹¹ DW, September 27, 2022, 'Germany's far-right AfD hopes for a boost in times of crisis', <https://www.dw.com/en/germanys-far-right-afd-hopes-for-a-boost-in-times-of-crisis/a-63252759>

¹² «Європейська правда», «Мелоні: Україна може розраховувати на підтримку Італії», 28 вересня, 2022 року, <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/09/28/7147637/>

¹³ Роман Горбик, «Ультраправий прорив: чи зменшить коаліція з радикалами підтримку України Швецією», 16 вересня, 2022 року, <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/09/16/7146876/>

Інструмент:
**ДЕЗІНФОРМАЦІЯ ЧЕРЕЗ
МАСМЕДІА.**

Тривалий час це була найпоширеніша зброя Росії в гібридній війні. Проте в ЄС надто добре були поінформовані про цю складову втручань Москви, а тому Брюссель фактично відразу заблокував канали російської пропаганди. Обмеження проти «Sputnik» і Russia Today (разом із філіалами RT English, RT Germany, RT France і RT Spanish) були запроваджені 2 березня¹⁴. Ще проти трьох російських каналів заборона почала діяти з 4 червня. Інформаційний вплив Росії був зведений до мінімуму. Намагання запускати інформаційні кампанії про «нацистський режим в Україні» або про те, що саме санкції ЄС провокують глобальну продовольчу кризу, не мали впливу на ставлення в європейських країнах.

Намагання запускати інформаційні кампанії про «нацистський режим в Україні» або про те, що саме санкції ЄС провокують глобальну продовольчу кризу, не мали впливу на ставлення в європейських країнах.

Інструмент:
**ВИКОРИСТАННЯ СХИЛЬНОСТІ
ЄС ДО ДИПЛОМАТІЇ ТА ПОШУКУ
КОМПРОМІСІВ.**

Росія використовувала тяжіння ЄС до дипломатичних рішень ще під час воєнної кампанії США проти Іраку в 2003 році. У цей період трансатлантична єдність переживала найскладніший період. Москва виявилася ключовим вигодоотримувачем антитерористичного походу Вашингтона і орієнтованості на

дипломатію Парижа й Берліна. У Москві був розрахунок, що ця прихильність ЄС до міжнародного права, яка в Росії сприймається як вияв слабкості, дозволить розправитися з Україною без серйозної європейської підтримки. У кращому випадку ЄС мав висловити занепокоєння, проте усі країни ЄС (навіть ті, яких раніше відносили до проросійського табору) були однозначними: Україна має отримати не лише декларативну підтримку. Розрахунки Росії, що підтримки ЄС вистачить на кілька місяців, так само не справдилися.

Інструмент:
**ПРОВОКУВАННЯ МІГРАЦІЙНОЇ
КРИЗИ.**

Росія розуміла вразливість урядів ЄС перед потоками мігрантів-нелегалів. Розіграна Білоруссю в 2021 році міграційна криза на кордоні з ЄС могла ставити за мету також тестування спроможності ЄС на адекватне реагування, на стійкість. Міграційне питання стало давно одним із найбільш чутливих для європейців: не один уряд у країнах ЄС постраждав через нагнітання міграційної істерії; чимало популістів отримували найвищі посади на тлі міграційних страхів виборців. Після початку повномасштабної війни Росії, кілька мільйонів українців виїхали до ЄС. Знаючи про попередні реакції ЄС на хвилі мігрантів, Москва могла очікувати на аналогічне несприйняття українців, що евакуювались через війну.

Сталося, між тим, протилежне: європейці проявили надзвичайну гуманітарну солідарність. Більше того, саме українські біженці стали свого роду суспільними послами, які могли донести європейцям правду про російську агресію. План Путіна спровокувати дестабілізацію в ЄС через міграційну кризу обернувся для Кремля неочікуваними наслідками: європейці пройнялися ще більшою

¹⁴ European Council, 'EU sanctions against Russia explained', <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/sanctions-against-russia-explained/#media>

Центр «Нова Європа», «Громадська думка в Німеччині, Франції і Нідерландах», 16 червня 2022 року

симпатією до українців, суспільні вимоги до урядів для ще більшої підтримки України посилилися.

План Путіна спровокувати дестабілізацію в ЄС через міграційну кризу обернувся для Кремля неочікуваними наслідками: європейці пройнялися ще більшою симпатією до українців, суспільні вимоги до урядів для ще більшої підтримки України посилилися

90% громадян країн ЄС підтримували дії своїх урядів щодо надання прихистку для українців, що втікають від війни¹⁵. Опитування в Німеччині, Франції та Нідерландах, здійснене в червні 2022 року на замовлення Центру «Нова Європа», показало: більшість респондентів в усіх трьох країнах підтримують ідею того, що Росія повинна зазнати поразки, а окуповані українські території мають бути звільнені. Серед усіх респондентів таку ідею підтримували 51% опитаних у Німеччині, 54% — у Франції та 62% — у Нідерландах¹⁶. Утім, зростання популярності праворади-

¹⁵ Standard Eurobarometer 97 — Summer 2022, <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2693>

¹⁶ Центр «Нова Європа», «Громадська думка в Німеччині, Франції і Нідерландах», 16 червня 2022 року, <http://neweurope.org.ua/analytics/en-public-opinion-in-germany-france-and-the-netherlands/>

кальних рухів і партій в окремих країнах ЄС, які найчастіше використовують у своїй риторичній міграційну вразливість виборців, показує, що з часом російська ставка може спрацювати. Відтак в ЄС мають особливо пильно ставитися до антимігрантських провокацій (певний досвід уже має Берлін із горезвісною «справою Лізи», через яку росіяни намагалися дестабілізувати ситуацію в Німеччині у 2016 році). Важливою також є інформаційна кампанія, яка б показала, що біженці з України — це наслідок агресії Росії; українці повернуться до своєї країни, щойно відновиться мир в країні¹⁷.

Вісім років марних спроб підірвати волю ЄС до підтримки України мали би вже отверезити Москву, показати, що їхні спецоперації приводять до зворотного ефекту.

У цьому контексті можна перефразувати відомий вислів: «Усе, що не вбивало європейців, робило їх сильнішими». Однак, наразі ситуація виглядає таким чином, що чим більше Росія переконується в резистентності Заходу, тим зухвалішими стають її провокації.

Як бачимо, російські гібридні дії в країнах ЄС у перші сім місяців масштабної війни проти України переважно мали низьку ефективність — фактично не впливали на підтримку українців зі сторони країн ЄС. Надихати росіян може той факт, що в окремих країнах зростає підтримка політичних сил, які до цих пір належали до маргінального табору (як ультраправі, так і ультраліві політики). Із восьми проаналізованих інструментів лише один — *підтримка проросійських політиків* — приносить видимі плоди для російських зусиль.

Утім, на цьому етапі зарано говорити про кардинальний вплив на політику ЄС загалом, оскільки в європейських країнах і раніше перемали проросійські сили (Греція, Італія), однак це жодним чином не впливало на солідарність ЄС — продовження і посилення санкційної політики щодо Росії. Вісім років марних спроб підірвати волю ЄС до підтримки України мали би вже отверезити Москву, показати, що їхні спецоперації приводять до зворотного ефекту.

¹⁷ UNHCR survey finds refugees from Ukraine hope to go home, July 13, 2022, <https://www.unhcr.org/news/press/2022/7/62ce6ad64/unhcr-survey-finds-refugees-ukraine-hope-home.html>

РОЗДІЛ 2

НАСТРОЇ, СТРАХИ
ТА ВРАЗЛИВОСТІ ЄВРОПЕЙЦІВ

Існує думка, що попри високу резистентність Європи до російських гібридних впливів, підтримка або принаймні увага до України з боку суспільств ЄС може поступово зменшуватись з об'єктивних причин, таких як енергетична криза або економічні проблеми.

По-перше, економіка та енергетика — занепокоєння європейців, які лежать на поверхні, не є вичерпними та, ймовірно, відрізняються від країни до країни. Дослідження тих больових точок, які пов'язані у європейців із війною в Україні допоможе українській владі та експертній спільноті краще вибудовувати зовнішню комунікацію та розвивати більш індивідуальний підхід щодо кожної країни.

По-друге, залишається незрозумілим наскільки сильно ці занепокоєння та страхи можуть впливати на настрої та позицію європейських суспільств щодо війни в Україні. З цією метою ми вирішили проаналізувати, які занепокоєння озвучують європейські експерти, поширюють європейські медіа, а також те, наскільки вони резонують із настроями громадян.

ЕКСПЕРТНА СПІЛЬНОТА

У вересні 2022 року Центр «Нова Європа» звернувся до провідних європейських експертів із запитанням: «Що ще може бути

зроблено для того, аби європейські суспільства продовжували виявляти підтримку і солідарність з Україною — попри економічні труднощі, спричинені війною Росії?»¹⁸. Серед основних ризиків та занепокоєнь європейських суспільств, на які звертали увагу експерти, можна виділити такі:

- **Економіка та енергетика.** Два питання, які хвилюють людей, — це зростаючі ціни на енергоносії та інфляція, спричинена дефіцитом енергоносіїв. Це у свою чергу призводить до стрімкого збільшення вартості життя та втрати добробуту громадян. Через це може зростати занепокоєння європейців щодо підтримки України. Процес, який можна коротко описати як «битва між телевизором і холодильником» (героїчний опір проти шкоди від санкцій).
- **Зменшення уваги до війни.** Через власні економічні проблеми та певну «втому від України» у європейських суспільствах увага до війни поступово зменшується, тоді як урядова підтримка залишається високою.
- **Послаблення відчуття загрози.** Затягування війни та поступове зменшення уваги до неї може призвести до того, що з часом з'являтиметься тенденція розглядати війну як регіональну, а не європейську, а Росію — як регіональну, а не європейську загрозу. Існує ризик того, що європейці забуватимуть про те, що Україна бореться не лише за

¹⁸ Центр «Нова Європа», «Як зберегти європейську підтримку України на тлі економічних труднощів?», 26 вересня 2022 року, <http://neweurope.org.ua/analytics/yak-zберегty-gevropejsku-pidtrymku-ukrayiny-na-tli-ekonomichnyh-trudnoshiv/>

своє існування, але й за свободу та безпеку Європи. Водночас, нині у контексті ядерної загрози, відчуття загрози може тимчасово знову загостритись.

- **Помилка атрибуції.** Поширення серед громадян хибної думки про те, що нібито підтримка України, а не агресія Росії негативно впливає на добробут європейців. Брак розуміння, що економічні та енергетичні проблеми не можна вирішити, просто скасувавши санкції або припинивши підтримку військових зусиль України.
- **Нерозуміння важливості допомоги.** Через неналежну комунікацію (у випадку деяких урядів — свідоме замовчування масштабів допомоги Україні) у європейців може бути брак інформації про те, наскільки важливою є їхня допомога для України та українців: що конкретно означає військова допомога з боку європейських країн, що стало можливим завдяки макрофінансовій допомозі тощо.
- **Низький рівень місцевої експертизи щодо України.** У деяких європейських країнах, зокрема у Франції і досі існує брак фахівців, які б прицільно займались Україною, розуміли українську мову, історію та внутрішню політику. У медіа, експертному та політичному середовищі деяких країн дискусія щодо України ведеться фахівцями широкого профілю або іноді навіть російськими експертами.
- **Егоїстичність та нерішучість деяких урядів.** Експерти вказують на ризики, які надходять не лише з боку суспільства, але і урядів окремих європейських країн: егоїстичність та небажання проводити жорсткішу політику проти Росії (Угорщина), нерішучість надавати більш потужну військову підтримку Україні на кшталт танків Leopard-2 (Німеччина).
- **Неналежна комунікація з європейськими урядами.** Звинувачення Німеччини, Італії чи інших країн, які проводять менш жорстку політику щодо Росії, може виявитися контрпродуктивним у середньостроковій перспективі. Їхня історія відрізняється від історії Польщі та країн Балтії, тож потрібні реалістичні очікування з боку України щодо кожної країни.

МЕДІА

Масмедіа Італії, Німеччини та Франції переважно висвітлювали такі теми: військові злочини Росії проти України, санкції та їхні наслідки, мирні переговори та підтримка України¹⁹. Тональність та зміст повідомлень на ці теми були переважно нейтральними і позитивними (з розумінням і підтримкою України), хоча подеколи вони відтворювали російські нарративи.

Масмедіа Італії, Німеччини та Франції переважно висвітлювали такі теми: військові злочини Росії проти України, санкції та їхні наслідки, мирні переговори та підтримка України. Тональність повідомлень була переважно нейтральною і позитивною — з розумінням і підтримкою України.

Публікації з відносно негативними месиджами, за нашими спостереженнями, не перевищували 20 відсотків від загального обсягу. Увага до України залишається досі значною; теми в публікаціях постійно змінюються. Одна з причин — російські агресивні

¹⁹ На основі моніторингу, проведеного українським соціальним стартапом LetsData у партнерстві з громадською організацією «Детектор медіа», Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки проаналізував медіа-ландшафт країн Італії, Німеччини та Франції у період з 1 до 29 липня. <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3565080-so-rozpovidaut-pro-vijnu-rf-proti-ukraini-onlajnmedia-italii-nimeccini-i-francii.html>

дії постійно супроводжуються новими провокаціями. Найбільш стабільна тема — економічні труднощі; те, як пересічні європейці переживатимуть наступні місяці, коли ціни на енергоносії постійно зростають.

Аналітична команда Центру «Нова Європа» проаналізувала окремі публікації в масмедіа Італії, Франції та Німеччини, визначила найбільш чутливі теми, які висвітлювалися у серпні-вересні (наголосимо, що палітра тем у масмедіа набагато ширша; загалом публікації можна сприймати більше як проукраїнські; ми обрали ту меншість тем, які в тій чи іншій мірі можуть позначитися на підтримці України)²⁰:

- **Санкції шкодять.** Росія поклала відповідальність за енергетичну кризу на Європу, припинити її просто — із допомогою запуску «Північного потоку-2». Окремі опозиціонери в Німеччині (Ліві, «Альтернатива для Німеччини») закликають уряд відмовитися від санкцій, оскільки вони завдають шкоду передовсім самим німцям. Угорщина, усупереч політиці інших країн ЄС, посилює співпрацю з Росією і навіть збирається збільшити купівлю газу. Буде також відчутним вплив на безробіття. Акцентувалася увага на зростанні цін та тарифів на енергоносії.
- **Росія може використати ядерну зброю.** Попри санкції і міжнародний опір, Росія продовжує воєнні дії, посилює ескалацію — псевдореферендуми, ядерний шантаж. Загнаний в куток Путін може вдаватися до застосування зброї масового знищення (у відповідь на контрнаступ на Харківщині Росія провела псевдореферендуми). Масмедіа звертали особливу увагу на обстріли Запорізької АЕС.
- **Зброя в координації.** Уряд Німеччини має ставитися обережніше до постачань військової техніки — особливо це стосується танків. Канцлер має керуватися принципом солідарності з іншими країнами Заходу — і не постачати того, що не постачають інші. Інший аргумент: більше зброї — довше війна, постачання зброї провокує подальшу ескалацію (італійські масмедіа).
- **Мирні переговори з Росією.** Подеколи з'являються коментарі про необхідність відновити мирні переговори з Росією. Москва наполягає, що саме українці відмовляються від мирних переговорів. Масмедіа також поширювали російські джерела, які інформували про удари ЗСУ по окупованих територіях, унаслідок чого гинуть цивільні. Були цитати про деструк-

²⁰ Аналітики Центру «Нова Європа» проаналізували окремі публікації в провідних масмедіа Німеччини, Франції, Італії та Нідерландів станом на серпень-вересень 2022 року.

тивну роль США, які не зацікавлені в мирних переговорах.

- **Візова заборона** (переважно в серпні). Заборона на в'їзд для росіян матиме вплив не лише на російських туристів, але і родичів росіян, котрі мешкають у ЄС, студентів і школярів.
- **Українська корупція**. Час від часу виринає тема корумпованості українських еліт. У контексті відбудови України порушується питання про контроль над відповідними фондами, які наповнюватимуть інші країни.

НАСТРОЇ НАСЕЛЕННЯ

Загалом страхи європейських суспільств дійсно відповідають тим занепокоєнням, які відзначали аналітики та частково медіа. Згідно з останнім загальноєвропейським опитуванням Standard Eurobarometer 97 (червень-липень 2022 року), два ключові занепокоєння європейців як на національному рівні, так і на рівні ЄС: **зростання цін, інфляція та вартість життя** (54% та 34%), а також **енергопостачання** (22% та 28%)²¹. У порівнянні із довоєнними показниками (січень-лютий 2022 року) ці занепокоєння зросли на 10–13 пунктів²². Утім, показовим є факт, що ці питання хвилювали європейців і до війни — навіть до повномасштабного вторгнення Росії в Україну «зростання цін, інфляція та вартість життя» було ключовим занепокоєнням європейців на національному рівні через вплив на економіку пандемії Covid-19. Тож можна зробити обережний висновок, що війна в Україні посилила ці страхи, проте **не спричинила**. Серед інших тривог: міжнародна ситуація, економічна ситуація, довкілля та зміна клімату, охорона здоров'я тощо.

Дедалі більше європейців вважають, що стан їхньої національної економіки (64%) та економіки Європи (51%) є поганим. Однак, якщо подивитись на настрої громадян з цього питання у динаміці, можна помітити, що війна в Україні насправді **не стала** найбільш кризовим моментом для Європи. Під час пандемії частка громадян, які критично ставились до стану економіки була ще вищою.

Якщо подивитись на настрої громадян з цього питання у динаміці, можна помітити, що війна в Україні насправді не стала найбільш кризовим моментом для Європи. Під час пандемії частка громадян, які критично ставились до стану економіки була ще вищою.

У 2020–2021 роках 64–69% вважали, що стан їх національної економіки є поганим, та 56–60% вважали, що поганим є стан європейської економіки. Таким чином, можна сказати, що пандемія стала таким собі підготовчим етапом для Європи до війни в Україні. Сам факт того, що європейці змогли пройти через економічні труднощі, спричинені пандемією, безумовно грають на руку Україні — у Європи вже є актуальний досвід із виходу з економічних криз, тож можна сподіватись, що мета (справедливе завершення війни в Україні) виправдовуватиме в очах громадян засоби (санкції, постачання зброї Україні і, як наслідок, погіршення власного добробуту).

Утім, наскільки сильно економічні та енергетичні труднощі впливають на позицію громадян ЄС щодо підтримки України?

Попри те, що 88% європейців вважають (червень-липень 2022), що війна в Україні мала

²¹ European Union. "Standard Eurobarometer 97 — Summer 2022", September 2022, <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2693>

²² European Union. "Standard Eurobarometer 96 — Winter 2021–2022", April 2022, <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2553>

серйозні економічні наслідки для їхньої країни, а 62% — що війна мала серйозні фінансові наслідки для них особисто, переважна більшість населення ЄС (86% у червні, 85% у квітні) впевнено зауважують, що **ЄС має зменшити свою залежність від російського газу і нафти**. У цьому контексті громадяни продемонстрували рішучість та готовність брати на себе відповідальність за власний добробут: влітку 78% громадян підтвердили, що вжили заходів для зменшення власного споживання енергії або планують зробити це найближчим часом.

Водночас, попри все 55% європейців були задоволені відповіддю на російське вторгнення в Україну на національному рівні, і 57% — на рівні ЄС. Ця частка трішки збільшилась (1–6%) у порівнянні із квітнем 2022 року²³. Найбільше громадян підтримували такі кроки ЄС у відповідь на агресію Росії в Україні:

надання притулку в ЄС людям, які тікають від війни (90% червень-липень; 88% квітень);

надання фінансової допомоги Україні (81% червень-липень; 80% квітень);

економічні санкції ЄС проти російського уряду, компаній та приватних осіб (78% червень-липень; 80% квітень).

За браком загальноєвропейського опитування на кшталт Євробарометру, яке б показало настрої громадян станом на початок осені, ми можемо лише припустити, що із погіршенням економічної ситуації частка європейців, що готові продовжувати підтримувати Україну, може зменшуватись. Однак три попередні опитування, що зачіпали тему війни в Україні

(зимній, весняний та літній Євробарометри), показали, що позиції європейців з цього питання не сильно змінювались впродовж весни-літа 2022 року — з більшості питань коливання відбувалось на рівні декількох відсотків.

Водночас деякі національні опитування містять більш свіжі дані щодо настроїв громадян і фіксують здебільшого **поступове падіння підтримки на тлі економічних проблем**.

Деякі національні опитування містять більш свіжі дані щодо настроїв громадян і фіксують здебільшого поступове падіння підтримки на тлі економічних проблем

Так, скажімо, станом на вересень 2022 року 72% французів підтримують санкції проти Росії, вважаючи їх при цьому неефективними (74%)²⁴. У порівнянні з симетричним опитуванням від березня цього року, ця підтримка дещо знизилась (на 8 пунктів) на користь думки про те, що повсякденне життя та купівельна спроможність французів є важливішим, ніж підтримка України. Аналогічна ситуація у Нідерландах — тоді як пів року тому дві третини (65%) нідерландців підтримували допомогу Україні, навіть якщо це надовго вплине на їх економічний стан, наприкінці вересня таку думку підтримують лише 49% громадян (падіння на 16 пунктів)²⁵.

Водночас оцінюючи настрої у тій чи іншій країні, важливо враховувати місцевий контекст, економічний стан та проблеми, які найбільше турбують громадян, адже вони мають вплив на формування ставлення суспільств до підтримки України. Так, станом на чер-

²³ European Union. "EU's response to the war in Ukraine", May 2022, <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2772>

²⁴ BFM.TV, «Sondage BFM.TV», September 7, 2022, https://www.bfmtv.com/international/sondage-bfmtv-7-francais-sur-10-approuvent-les-sanctions-contre-la-russie-mais-les-jeunes-inefficaces_AN-202209070478.html

²⁵ 1V. «Onvoorwaardelijke steun voor hulp aan Oekraïne neemt af, 'veel Nederlanders zitten deze winter in de kou'», September 27, 2022, <https://eenvandaag.avrotros.nl/panels/opiniepanel/alle-uitslagen/item/onvoorwaardelijke-steun-voor-hulp-aan-oekraïne-neemt-af-veel-nederlanders-zitten-deze-winter-in-de-kou/>

вень-липень 2022 року 79% чехів вважали, що мають проблеми з економікою, тоді як 65% нідерландців вказували на те, що з їх національною економікою все добре. Ці дані дають нам певне розуміння того, чому антиурядовий мітинг за участі кількох десятків тисяч мітингувальників відбувся у Празі, а не, скажімо, в нідерландській столиці. Так само дані опитувань свідчать, що війна в Україні найбільше вдарила по добробуту пересічних кіпріотів, греків, португальців (96–85%), тоді як найменше по матеріальному становищу нідерландців, фінів та шведів (33–47%).

При цьому, характерно, що **здебільшого настроям європейських суспільств притаманна певна сталість**. Так, впродовж останніх трьох Євробарометрів (зимове, весняне та літнє опитування) суспільства Болгарії, Греції, Кіпру демонстрували як найвищий рівень занепокоєння щодо національної та європейської економіки, так і найменший ентузіазм щодо підтримки України. Тож не дивно, що у вересні цього року громадяни Болгарії зазначили, що вважають надмірне підвищення цін більш відчутною небезпекою (87,9%), ніж ескалацію війни в Україні (56,3%)²⁶. Так само сталість у підтримці притаманна і друзям України: опитування Polit Barometer (ZDF) продемонструвало, що переважна більшість німецьких громадян вважають за необхідне продовжувати підтримувати Україну, незважаючи на зростання цін на енергоносії.

Переважна більшість німецьких громадян вважають за необхідне продовжувати підтримувати Україну, незважаючи на зростання цін на енергоносії

У динаміці ці настрої не змінилися із наближенням зими. Свою підтримку у липні висловили 70% громадян, у серпні — 71%, у вересні — 74%²⁷.

Таким чином, можна зробити кілька висновків щодо настроїв європейських громадян:

➤ Із погіршенням економічної ситуації частка прихильних до підтримки України громадян може зменшуватись, і вона уже зменшується на рівні окремих країн. Водночас, станом на вересень-жовтень 2022 року це падіння не критичне, а частка населення, що підтримує Україну досі залишається високою (вища, ніж частка опонентів).

➤ Відмінними є позиції різних суспільств, проте в динаміці кожне з них радше залишалось при своїх, аніж змінювало свою думку. Тож *friends will be friends*, а більш скептичні до підтримки України європейці будуть дедалі більш скептичними. Тому важливим є індивідуальний підхід та таргетована комунікація із кожною країною.

➤ На загальноєвропейському рівні, держави, що мають високий рівень підтримки України компенсують низький рівень підтримки з боку тих, хто хотіли б менше допомагати Україні, вирівнюючи таким чином загальноєвропейський показник.

²⁶ Gallup International, «Българите: заплахите за зимата се реални», September 20, 2022. <https://www.gallup-international.bg/46236/threats-bulgarians/>

²⁷ «Європейська правда», «70% німців виступають за підтримку України попри високі ціни на енергоносії — опитування», 9 вересня 2022, <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/09/9/7146494/>

РОЗДІЛ 3

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Перші сім місяців масштабної війни Росії проти України продемонстрували єдність європейських суспільств. Попри спроби Росії підірвати цю єдність за допомогою гібридних дій, рівень підтримки України серед європейців залишався майже незмінним. Утім, економічні проблеми та енергетична криза, які наразі найбільше хвилюють громадян ЄС, поступово починають впливати на настрої європейців щодо підтримки України. Ці зміни є більш або менше вираженими з огляду на різні вихідні дані різних країн-членів ЄС (стан економіки, добробут громадян тощо). Для проведення ефективної комунікаційної кампанії з метою збереження європейської підтримки України українській стороні потрібно буде брати до уваги не лише загальноєвропейський зріз настроїв, але і враховувати локальний контекст кожної з країн. Проаналізувавши занепокоєння та настрої громадян, а також врахувавши думки експертів та теми, які найбільше порушувались у європейських медіа, ми напрацювали такі рекомендації для відповідних українських стейкхолдерів, що мають на меті допомогти зберегти підтримку України серед європейських суспільств.

- **Залучення максимальної кількості українських гравців** для промоції України за кордоном. Йдеться про український уряд, парламент, аналітичні центри, ширше коло неурядових організацій. Водночас месиджі не повинні бути суперечливими.
- **Більше персональних історій.** Важливо, щоб Україна не зникала з уваги громадськості: присутність у медіа має залишатися високою. Потрібно доносити до європейських медіа більше персональних

історій з України — реальних людей, які перебували в полоні, під тимчасовою окупацією, історії дітей, яких примусово було депортовано до Росії із розлученням їх від батьків тощо (це, зокрема, зазначають колеги з Нідерландів, США тощо). Це можуть бути також виступи свідків воєнних злочинів Росії як на телебаченні, так і перед різними зацікавленими аудиторіями в ключових країнах ЄС.

- **Не забувати дякувати.** Політикам, експертам та евакуйованим українцям варто робити жести вдячності та надсилати іноземцям сигнали про те, що їхня допомога має вплив. Наприклад, гарною ідеєю може бути публічна кампанія з розміщення слів подяки європейцям на рекламних щитах в країнах ЄС.
- **Доносити меседжі про справжні цілі Росії у війні.** Громадянам ЄС потрібно пояснювати, що: 1) економічні труднощі є наслідком агресивних дій Росії, а не самого факту війни; 2) Росія свідомо намагається поставити європейські суспільства і економіки перед загрозами; 3) амбіції Росії не обмежуються Україною, а спрямовані проти Заходу та європейських суспільств; 4) дії Росії руйнують порядок, який забезпечив європейцям безпеку та процвітання з Другої світової війни.
- **Позитивні сигнали з України.** Пояснювати європейцям переваги від повернення до стабільної, демократичної та процвітаючої України. Важливо показувати, що, ведучи війну, громадяни України також борються за зміцнення верховенства права та по-

долання корупції. Показувати зусилля, які докладаються в Україні для прискорення вступу країни до ЄС.

- **Активніше залучати українських «суспільних послів»** (евакуйованих за кордон українців), які розповідатимуть європейцям не тільки про війну на місцях, але й загалом про Україну, її історію та культуру тощо. На додачу, європейських можновладців приємно шокує прогрес українців, які змінюють в ЄС традиційний образ біженця, — зокрема, соціальні працівники Нідерландів зазначають, що вражені тим, що вже 50% евакуйованих українців знайшли роботу.
- **Таргетовано працювати з різними верствами європейців.** Українським чиновникам та неурядовим організаціям варто було б продумати формати комунікації з лідерами профспілок у країнах ЄС щодо пояснень для працівників, які найбільше постраждали від підвищення цін.
- **Позитивні формулювання та виважена комунікація!** Постійні публічні — часом відверто персоналізовані — звинувачення з українського боку на адресу деяких країн членів ЄС (наприклад, Німеччини чи Італії) у небажанні постачати Україні ту чи іншу зброю можуть зрештою виявитися контрпродуктивними — особливо на тлі фактичної відсутності подяки за зусилля цих країн загалом. Важливіше, щоб публічний та медійний тиск відбувався з боку суспільств цих країн, а не офіційних осіб із України.
- **Індивідуальний підхід.** Не всі країни можуть бути однаково корисними в постачанні озброєнь. Окремі країни краще залучати

до повоєнної відбудови, використовувати місцеві ініціативи (наприклад, через побратимство міст).

- **Шкідлива залежність.** Україна має пояснювати європейським суспільствам необхідність продовження політики на зменшення залежності від Росії, що відповідає інтересам самих європейців.
- **Залучення інтелектуалів.** Україні слід активніше ангажувати європейських інтелектуалів для просвітницької роботи серед західних аудиторій. Історики, філософи, митці з країн Європи можуть стати впливовими представниками публічної дипломатії, що буде спрямована на консолідацію підтримки України.

ПРО ЦЕНТР «НОВА ЄВРОПА»

Центр «Нова Європа» (ЦНЄ) заснований у 2017 році як незалежний аналітичний центр. Попри новий бренд, він базується на досвіді команди, яка разом працює з 2009 року (раніше в рамках Інституту світової політики). Аналітики Центру «Нова Європа» стали впізнаваними, адже запропонували якісний аналітичний продукт із питань зовнішньої політики України та безпеки в регіоні, поєднавши його з активними та ефективними зусиллями з адвокатування.

Бачення Центру «Нова Європа» максимально наближене до бачення майбутнього Української держави більшістю громадян: Україна повинна бути інтегрованою в Євросоюз і НАТО. Під інтеграцією ми вбачаємо не стільки формалізоване членство, скільки запозичення найкращих стандартів і практик для фактичної належності України до євроатлантичного ціннісного простору.

Докладніше про Центр «Нова Європа»: neweurope.org.ua

 <http://neweurope.org.ua/>
 info@neweurope.org.ua
 <https://www.facebook.com/NECUkraine/>
 https://twitter.com/NEC_Ukraine